

УДК 378.011:016

Гу ЦЗІН

*аспірантка факультету мистецтв імені А. Авдієвського
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова, Київ, Україна*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНОГО СЛУХУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У межах даної статті розглянуто педагогічні умови формування вокального слуху студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів. Педагогічні умови визначені як основні шляхи досягнення високого результату фахової діяльності у практичній роботі з школярами. Конкретизовано ряд педагогічних умов, до яких належать: налаштування майбутнього вчителя музики на відчуття точного, вірного вокального звуку засобами музичного уявлення та безпосереднього творчого співацького втілення; педагогічне забезпечення вокальної орфоепічної єдності артикуляційного апарату та звучання співацького голосу; зорієнтованість фахової підготовки студентів на формування виконавської надійності у практичній діяльності.

Ключові слова: педагогічні умови, формування вокального слуху, майбутні вчителі музичного мистецтва, співацька діяльність, компонентна структура.

Наукова проблема формування вокального слуху майбутніх учителів музичного мистецтва є актуальною проблемою сучасної теорії та практики мистецької педагогіки вищої школи. Аналіз досліджуваного феномена в теорії та практиці вокально-хорової підготовки дозволив структурувати її відповідно до компонентного складу вокального слуху майбутніх фахівців. Це дозволило нам обґрунтувати вокальний слух як форму розвиненої музично-вокальної культури слуху, здатність сприймати, аналізувати всі відчуття звучання співацького голосу, його технічні та художні можливості.

Дослідження критеріального підходу в сфері удосконалення вокальної підготовки майбутнього вчителя музики у системі фахової підготовки на факультетах мистецтв педагогічних університетів спиралося на досвід попередників і дозволило визначити, що основні вимоги до критеріального апарату мають бути такі: об'єктивність, під якою ми розуміємо існування досліджуваного критерію незалежно від волі та бажань дослідника; надійність як властивість певного критерію зберігати свою вимірювальну функцію (у значенні всіх показників-параметрів) під час проведення експериментально-дослідної

роботи у визначених педагогічним дослідженням межах; простота, зручність виміру як можливість повторення експериментально-дослідного вимірювання у будь-якій педагогічній структурі.

При визначенні критеріїв дослідження ми спиралися на дослідження В. Антонюк, Л. Василенко, Н. Гребенюк, Д. Євтушенко, О. Єременко, П. Ковалика, А. Козир, Г. Падалки, О. Ребрової, Т. Ткаченко, О. Щолокової та ін. з проблеми фахової готовності студентів-музикантів до майбутньої професійної діяльності в умовах загальноосвітньої школи. На основі викладеного матеріалу визначено: основними вимогами до критеріального апарату дослідження є об'єктивність, надійність, простота та зручність виміру; компонентна структура формування музично-вокальної культури слуху в процесі фахової підготовки майбутнього вчителя музики складається з сукупності таких складових, як мотиваційно-організаційна, когнітивно-інформаційна, оцінювально-слухова та усвідомлено-дієва.

Доцільно зазначити, що вокально-теоретична підготовленість студентів щодо засвоєння комплексу теоретико-методичних знань у галузі вокальної педагогіки, акустики, фізіології, орфоєпії, підтримувався додатковими

обговореннями за специфікою проблематики, що за нашими передбаченнями створювало сприятливі умови для координованості дій студентів класу з постановки голосу, проінструктованого та готового до проблемних обговорень за тематикою: «Фізіологія та акустика у вокальній роботі», «Українська літературна орфоепія», колективних занять для збільшення інформації за даною тематикою. Групові обговорення торкалися проблемних питань: «Координованість вокально-технічних умінь – цілісний процес, що обумовлений основним способом взаємодії дихальних і артикуляційних органів», й «Музично-інтонаційний розвиток майбутнього вчителя музичного мистецтва».

Доречно підкреслити, що природа інтонації має відчуватись студентом в елементарних частинках співацького виконання музичного твору, особливо це проявляється у роботі над вокальною технікою. Уміння правильно інтонувати за внутрішньо-слуховими уявленнями, є складовою частиною навички звуковедення, адже процес інтонування невідривно пов'язаний з м'язовими відчуттями правильного співацького дихання, атаки звуку, тощо. Координованість вокального та слухового начал додає вокально-технічної досконалості, завдяки усвідомленому співу студентів. Осмислена дія приводить до стабілізації результату, в чому ми вбачаємо секрети успіху так званих стабільних співаків, таких що демонструють високий відсоток готовності до виконавської роботи. З навиком свідомого управління реєстровим звучанням пов'язана рухливість співацького голосу, його технічна досконалість.

На думку В. Ємельянова, технічні можливості співацького голосу надзвичайно великі. Але для того, щоб навчитися ним досконало володіти, необхідні розвинені уміння й навички та особливо вокальний слух [2, 77]. За своїми справді невичерпними можливостями співацький голос перевищує найдосконаліші музичні інструменти. Але для того, щоб заблищати всіма барвами, він має бути якнайстаранніше опрацьований і сформований. Та й цього замало. Усе багатство голосу може розкрити лише співак – грамотний музикант, співак-митець, спроможний не лише видобувати з голосу потрібні йому виконавські засоби, а й продукувати їх.

Методична обізнаність акустично-фізіологічного характеру, вокального слуху в поєднанні зі специфікою вокального мислення на нашу думку, підвищить ступінь вокально-теоретичної підготовленості майбутніх учителів музики та вплине на якість фонації завдяки координованості дій: виразної, фонетично визначеної вимови слів, поміркованого округлення фонем, уміння дотримуватися єдиної артикуляційної манери для всіх голосних у процесі вокальної роботи. Важливим у співацькому процесі є вокальне дихання, що забезпечує оптимальні умови для роботи дихальних органів, уміння розподіляти дихання на всю музичну фразу, навички регуляції подачі дихання у зв'язку з завданням поступового посилення або послаблення звуку, тощо [1, 34]. Ефективний розвиток вокального слуху неможливий без розвиненої слухової уваги та самоконтролю, слухового диференціювання якісних сторін співацького звучання, вокально-слухових уявлень співацького звуку та способів його досягнення.

Ступінь вокально-теоретичної підготовленості майбутніх учителів музики формується на основі розвитку музичного слуху у комплексі: вокального, динамічного, тембрового тощо та емоційної стабільності. Вокальне мислення співака у великій мірі відноситься до специфічної, або особливої, налаштованості на опрацювання вокального твору, чому сприятиме застосування методів вокальної аналітики. Крім того опрацювання нотно-пісенного зразку в комплексному, міжпредметному вивченні, завдяки поєднанню зусиль педагогів теоретичного циклу (гармонії, сольфеджіо, тощо) дозволяє досягти бажаного результату.

На основі розробленої компонентної структури означеного феномена нами конкретизовано ряд педагогічних умов, до яких належать: налаштування майбутнього вчителя музики на відчуття точного вокального звуку засобами музичного уявлення та безпосереднього співацького втілення; педагогічне забезпечення вокальної орфоепічної єдності артикуляційного апарату та звучання співацького голосу; зорієнтованість фахової підготовки студентів на формування виконавської надійності у практичній діяльності.

Перша педагогічна умова – налаштування майбутнього вчителя музики на відчуття

точного, вірного вокального звуку засобами музичного уявлення та безпосереднього творчого співацького втілення. Активізація вокально-слухового досвіду в ході постановки та вирішення творчих навчально-пізнавальних дій спонукає студента до пошуку оптимальних способів відтворення авторського художнього задуму та вираження власних емоційних переживань, думок та почуттів. Без глибокого осмислення, міркування та пізнання неможливо досягнути цілісності художнього образу вокального твору, авторську художню концепцію бачення світу вкласти в музичний твір тощо.

Цей процес упорядковує послідовність дій щодо вивчення творів мистецтва, забезпечує розуміння взаємозалежності художніх напрямків, набуття послідовності засвоєння мистецьких знань, формування вокально-виконавських умінь та навичок, окреслення напрямків вокально-виконавського самовдосконалення тощо. На думку Г.Падалки, музичне навчання неможливо відокремити від творчої складової, бо без неї не буде створено яскравий художній образ музичного твору. Учена обґрунтувала складові творчого процесу в музичному навчанні студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів, а саме: логічне мислення; емоційні переживання; інтуїтивне осягнення змісту художніх образів творів; творча уява [3, 17].

Друга педагогічна умова – педагогічне забезпечення вокальної орфоепічної єдності артикуляційного апарату та звучання співацького голосу. Ця важлива педагогічна умова забезпечує налаштованість вокально-артикуляційного апарату співака, що визначає якість музично-вокальної культури слуху. Ця педагогічна умова налаштовує майбутніх учителів музичного мистецтва на визначення відповідних до кожного виду методів вокально-педагогічної роботи, за означеним спрямуванням – та опанування системою вокально-педагогічних компетенцій, які забезпечують готовність до даного виду діяльності за різними векторами спрямування.

З цієї позиції доречно виокремити поліфункціональність професійної діяльності майбутніх учителів музики, що полягає у досконалому володінні музично-педагогічним інструментарієм, до якого, в першу чергу, ми

відносимо найяскравішу виражальну складову – досконале володіння співацьким голосом, підкріпленого пізнанням та засвоєнням фундаментальних основ музичної культури, формуванням музично-вокальної культури слуху. Успішно вирішити це завдання допомагають мультимедійні програми, а саме: заняття у медіа-клубі «Альма матер» за такою тематикою: «Основи співацької діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва»; «Специфіка вокальної орфоепічної єдності артикуляційного апарату співака»; «Розвиток національної вокальної культури у прикладах медіа-ресурсу», «Образ успішного соліста-вокаліста у мас-медіа», «Сучасні зразки вокального виконавства у мас-медіа: реклама чи антиреклама», тощо.

Педагогічна умова – зорієнтованість фахової підготовки студентів на формування виконавської надійності у практичній діяльності є вкрай важливою умовою, яка налаштовує майбутнього вчителя музичного мистецтва на продуктивну роботу.

Доцільно зазначити, що великою мірою вокально-виконавська надійність має відношення до вокально-виконавської стабільності, обидві якості позитивного характеру, як для творення художнього продукту так і для його сприйняття. Вокально-виконавська надійність з позиції вдосконалення вокального слуху майбутнього учителя музики – це безпомилковий спів, завдяки спеціальній слуховій увазі, самоконтролю, сконцентрованому стану донесення адекватного змісту виконаного вокального твору в найвищому якісному прояві. Слуховий самоконтроль включає: слухову увагу; чуттєве сприйняття; внутрішній спів (з опорою на зовнішнє звучання еталонного виконання твору); вокальне відтворення; осмислення (узагальнення слухових вражень від дії); досягнення певної якості у особистому виконанні; повторні дії (технічне удосконалення як засіб набуття надійності та стабільності); виконання на основі постійного контролю.

Для успішного формування виконавської надійності майбутніх учителів музичного мистецтва необхідно підібрати такий репертуар вокальних творів, які відповідають програмним канонам та дидактичним принципам професійного розвитку вокалістів з ураху-

ванням виконавських можливостей та особистим естетичним вимогам щодо емоційно-образного змісту вокального твору. Виявляти та опрацювати якомога більше текстових й вокально-слухових комбінацій у вокальному творі, для спеціального опрацювання з метою досягнення впевненості в якості своїх знань, умінь та навичок наближаючи власне виконання до еталонного інтонаційного та фонетично-відповідного звучання. У процесі цієї роботи важливо дотримуватись принципу психофізіологічної відповідності співацького навчання до можливостей учня, що відображає зумовленість ефективності вокально-педагогічного навчання, виховання і розвитку з урахуванням психофізіологічних можливостей студентів, які мають нерівномі-

рно розвинуті співацькі здібності.

У висновках доцільно зазначити, реалізація вищезазначених педагогічних умов передбачає врахування у змісті професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва наявного рівня вокальної відповідності віковим та природнім вокальним можливостям, а саме: типу голосу, його сили, тембру, діапазону, витривалості, розвитку співацького дихання, відчуття високої співацької позиції, положення гортані, та специфічних особливостей розвитку вокального слуху та артикуляційних труднощів, особливо з урахуванням специфіки підготовки студентів-іноземців, що впливає на вибір методів навчально-виховного процесу, репертуару, об'єму вокального навантаження, тощо.

Список використаних джерел

1. Антонюк В. Г. Вокальна педагогіка (сольний спів): Підручник / В. Г. Антонюк. — К. : Віпол, 2007. — 174 с.
2. Емельянов В. В. Развитие голоса. Координация и тренинг. / Виктор Вадимович Емельянов. — 6-е изд., стер. — СПб. : Издательство «Лань»; «Издательство Планета музыки», 2010. — 193 с. : ил. — (Учебники для вузов. Специальная литература).
3. Падалка Г. М. Музична педагогіка: Курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін в системі педагогічної освіти. / Г. Падалка. — Херсон : ХДПІ, 1995. — 104 с.

References

1. Antonyuk V. H. Vokal'na pedahohika (sol'nyy spiv): Pidruchnyk / V. H. Antonyuk. — K. : Vipol, 2007. — 174 s.
2. Emel'yanov V. V. Razvytye holosa. Koordynatsyya y trenynh. 6-e yzhd., ster. / Vyktor Vadymovych Emel'yanov — SPb. : Yzdatel'stvo «Lan'»; «Yzdatel'stvo Planeta muzyky», 2010. — 193 s. : yl. — (Uchebnyky dlya vuzov. Spetsyal'naya lyteratura).
3. Padalka H. M. Muzychna pedahohika: Kurs lektsiy z aktual'nykh problem vykladannya muzychnykh dystsyplin v systemi pedahohichnoyi osvity. / H. Padalka. — Kherson: KHDPI, 1995. — 104 s.

Гу Цзинь. Педагогические условия формирования вокального слуха будущих учителей музыкального искусства

В рамках данной статьи рассмотрены педагогические условия формирования вокального слуха студентов факультетов искусств педагогических университетов. Педагогические условия определены как основные пути достижения высокого результата профессиональной деятельности в практической работе с школьниками. Конкретизирован целый ряд педагогических условий, к которым относятся: настройка будущего учителя музыки на ощущение точного, верного вокального звука средствами музыкального представления и непосредственного творческого певческого воплощения; педагогическое обеспечение вокального орфоэпического единства артикуляционного аппарата и звучания певческого голоса; ориентированность профессиональной подготовки студентов на формирование исполнительской надежности в практической деятельности.

Ключевые слова: педагогические условия, формирование вокального слуха, будущие учителя музыкального искусства, певческая деятельность, компонентная структура.

Gu Jing. Pedagogical conditions for forming vocal hearing of future teachers of musical art

In the framework of this article, the pedagogical conditions for the formation of vocal hearing among students of the faculties of the arts of pedagogical universities are examined. Pedagogical conditions are defined as the main ways to achieve a high result of professional activity in practical work with schoolchildren. A number of pedagogical conditions are specified, including: tuning the future teacher of music to a sense of true vocal sound by means of musical representation and direct singing; pedagogical support of the vocal orthoepic unity of the articulatory apparatus and the sound of the singing voice; Orientation of vocational training of students on formation of performing reliability in practical activity.

Key words: pedagogical conditions, formation of vocal hearing, future teachers of musical art, singing activity, component structure.

Стаття надійшла до редколегії 05.09.2017